

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Published by
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

İlkbahar 2022/9-1
<https://doi.org/10.46868/atdd.210>

Eski Yakın Doğu Sanatındaki Silah, Savaş ve Av Sahnelerinin Pers Sanatına Yansımaları

Serap Özkan*

ORCID: 0000-0003-2926-6358

Öz

Eski Yakın Doğu uygarlıklarının sanat anlayışı siyasal faaliyetleriyle doğru orantılı olarak gelişmiştir. Toprakları sürekli olarak genişleyen krallık ya da imparatorluklarda, askeri güç yoluyla hâkimiyet sağlamak güçleştikçe farklı çözüm yolları aranmıştır. İşte tam da bu noktada sanat eserleri devreye girmiş ve sanatın evrensel dili aracılığıyla toplumun her kesimine ulaşılabilmiştir. Eski Yakın Doğu sanatındaki silah, savaş ve av sahneleriyle sunulan krali ideoloji, aslında sanat aracılığıyla yapılan propagandayı açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Persler de Eski Yakın Doğu'daki öncüllerinin (Mezopotamya, Mısır, İran/Elam) sanatlarındaki sembolik unsurları kullanarak imparatorluk dâhilindeki tüm toplumlara benzer bir mesaj iletmış olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Eski Yakın Doğu, Sanat, Pers, Propaganda

Gönderme Tarihi: 07/02/2022

Kabul Tarihi:24/03/2022

* Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, Manisa-Türkiye, serap.ozkan@cbu.edu.tr

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Özkan, Serap. "Eski Yakın Doğu Sanatındaki Silah, Savaş ve Av Sahnelerinin Pers Sanatına Yansımaları." *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 9-1, 2022, ss.71-86.

Reflecitons of Weapons, War and Hunting Scenes in Ancient Near Eastern Art on Persian Art

Serap Ozkan*

ORCID: 0000-0003-2926-6358

Abstract

The understanding of the art of Ancient Near Eastern civilizations developed in direct proportion to their political activities. In the kingdoms or empires, whose territories were constantly expanding, different way-outs were seen as it became difficult to dominate by military force. At this point, works of art became part of an activity, and every segment of society could be reached via the universal language of art. The royal ideology presented with weapons, war, and hunting scenes in Ancient Near Eastern art reveals the propaganda made through art. The Persians, also, must have conveyed a similiar message to all societies within the empire, using symbolic element in the arts of their predecessors in the Ancient Near East (Mesopotamia, Egypt, Iran/Elam).

Keywords: Ancient Near East, Art, Persian, Propaganda

Received Date: 07/02/2022

Accepted Date: 24/03/2022

* Assistant professor, Manisa Celal Bayar University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Ancient History, Manisa-Turkey, serap.ozkan@cbu.edu.tr

You can refer to this article as follows:

Özkan, Serap. "Eski Yakın Doğu Sanatındaki Silah, Savaş ve Av Sahnelerinin Pers Sanatına Yansımaları." *Academic Journal of History and Idea*, , 9-1, 2022, ss.71-86.

Отражение оружия, сцен войны и охоты древнеближневосточного искусства на персидском искусстве

Серап Озкан*

ORCID: 0000-0003-2926-6358

Резюме

Искусство древнеближневосточных цивилизаций развивалось прямо пропорционально с их политической деятельностью. В королевствах, либо в империях, земли которых постоянно расширялись, искали разные решения, поскольку господствовать с помощью военной силы становилось труднее. Именно в этот момент началось использование произведений искусства, и все слои общества могли быть охвачены универсальным языком искусства. Царская идеология, представленная в виде оружия, сцен войны и охоты в древнеближневосточном искусстве, ясно показывает пропаганду, осуществляемую через искусство. Персы, должно быть, передали подобное послание всем обществам империи, используя символические элементы искусства своих предшественников на Древнем Ближнем Востоке (Месопотамия, Египет, Иран/Элам).

Ключевые слова: Древний Ближний Восток, искусство, персидский, Пропаганда

Получено: 07/02/2022

Принято: 24/03/2022

* *Ассистент профессора, Университет Маниса Джелал Баяр, факультет искусств и наук, факультет древней истории, Маниса-Турция, serap.ozkan@cbu.edu.tr*

Ссылка на статью:

Özkan, Serap. "Eski Yakın Doğu Sanatındaki Silah, Savaş ve Av Sahnelerinin Pers Sanatına Yansımaları." *академическая история и мысль*, 9-1, 2022, ss.71-86.

Giriş

Silahların sanat eserleri üzerine yansımaları Pers İmparatorluğu'nun ortaya çıkışından çok daha öncesine dayanmaktadır. Eski Yakın Doğu (Mezopotamya, Mısır, İran/Elam) sanatında görülen silah, savaş sahneleri aslında kralların güç ve ideolojisini simgelemektedir. Avlanmanın özellikle soylular arasında bir ritüel haline gelmesiyle, sanat eserleri üzerinde görülen krali av sahneleri de benzer ideolojik bir yaklaşımı ortaya koymaktadır. Uruk'da ele geçen ve İÖ IV. bin yılın sonlarına tarihlenen mühürler üzerindeki krali figür, elinde yay tutmaktadır.¹ Yakın Doğu sanatında karşılaşılan eserler içerisinde; İÖ III. bin yıl sonlarına tarihlenen Sippar yakınlarındaki Naram-Sin steli (**Fig.1**), İran'ın Kirmanşah eyaletinde bulunan Anubanini kaya kabartması ve yine İran'ın Huzistan eyaletinde bulunan Kul-e Farah'daki Elam kabartmaları üzerindeki silah betimlemeleri, krali güç sembolü olarak Pers sanatına da ilham vermiş görünmektedir. Anubanini kabartmasında, sağ elinde balta, sol elinde yay taşıyan Lullubi krali Anubanini, sol ayağıyla da düşmanın göğsüne basmaktadır (**Fig.2-3**). I. Dareios'un İran Kirmanşah yakınlarındaki Bisutun (Behistun) kabartmasında ise sol elindeki yayla betimlenen Pers krali, sağ ayağıyla düşmanın (olasılıkla isyan eden Gaumata/Smerdis?) üzerine basar vaziyette galibiyetini ilan etmiştir (**Fig.4-5**).²

¹ Dominique Collon, "Hunting and Shooting", *Anatolian Studies*, V. 33, 1983, Levha 19 a.

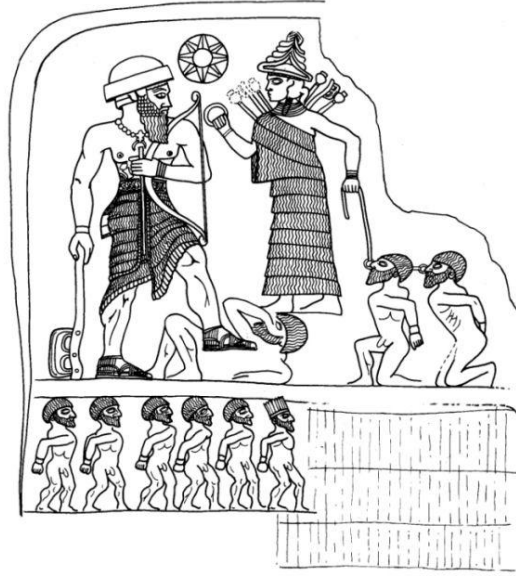
² Margaret Cool Root, "Defining the Divine in Achaemenid Persian Kingship: The View from Bisitun." *Every Inch a King: Comparative Studies on Kings and Kingship in the Ancient and Medieval Worlds*, Leiden 2013, s. 33-35.

Figür 1: Naram-Sin Steli Çizimi (William J. Hamblin, *Warfare in the Ancient Near East to 1600 BC*, Fig. 3)

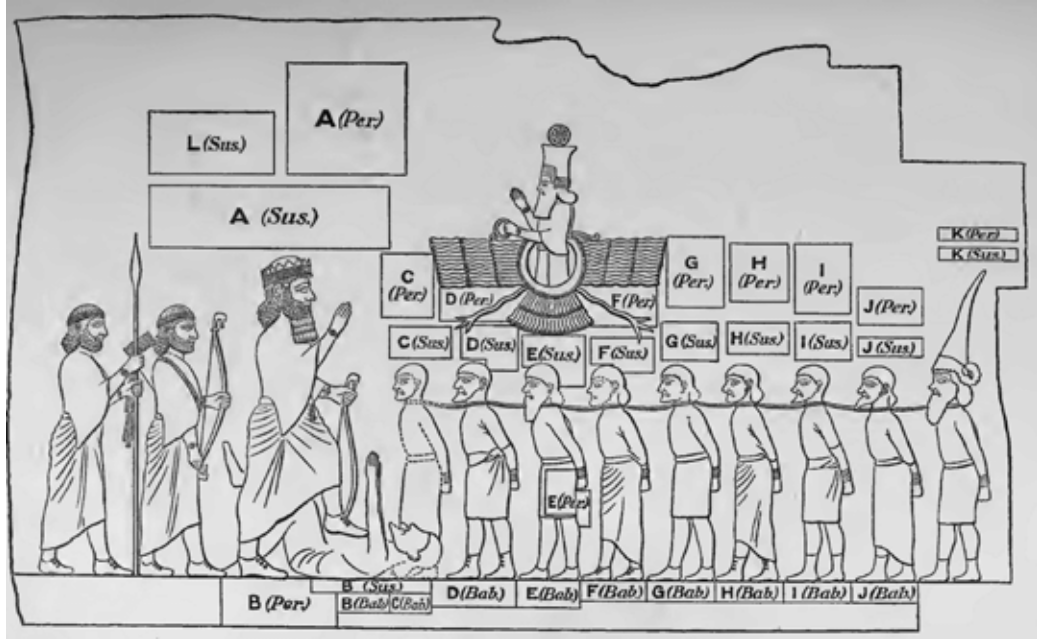
Figür 2: Anubanini Kabartması İran/Kirmanşah (<https://www.livius.org/pictures/iran/sar-e-pol-e-zahab/sar-pol-e-zahab-anubanini-relief>)

Figür 3: Anubanini Kabartması Çizimi (Vanden Berghe, *Reliefs rupestres de l' Iran ancien*, Brussel 1983, Fig.1/Cat.No.1)

Figür 4: I. Dareios'un Kirmanşah Yakınlarındaki Bisutun (Behistun) Kabartması (Kaynak: <https://www.livius.org/pictures/iran/behistun/behistun-darius-relief>)

Figür 5: Bisutun (Behistun) Kabartması Çizimi (M. Castelluccia, *The Border between War and Peace.*

Power and Propaganda in Neo-Assyrian and Achaemenid Art, Fig.2)

Pers sanat eserleri üzerinde betimlenen diğer konulara bakıldığında silahların yanı sıra savaş ve av sahnelerinin de benzer bir ideolojik anlam ifade ettiğini söylemek mümkündür. Aslında hemen hepsi imparatorluk ideolojisinin yansıtılmasını hedefler. Bu nedenle, çalışmada sözü edilen Pers sanatına yansıyan sembolik unsurlar analiz edilerek yorumlanmaya çalışılacaktır.

1. Silah Sahneleri

Yakın Doğu sanatında silahlara yüklenen sembolik anlam, özellikle Eski Mezopotamya, Eski Mısır ve Eski İran kültürlerinde çok daha erken dönemlere dayanmaktadır. Nitekim İÖ IV. bin yıl ortalarında Sümer ve Elam sanatında “rahip kral” olarak tanımlanan bir figür görülmektedir. Silahlı olarak betimlenen figür çoğunlukla av sahneleri veya şehir kuşatma sahnelerinde karşımıza çıkmaktadır.³ Söz konusu figürün kimi veya neyi temsil ettiğini tam olarak bilmemekle birlikte; kral, kahraman ya da krallığın kişileştirilmiş hali olması muhtemeldir.

³ Elizabeth Carter, Holly Pittman, Agnes Benoit, Zainab Bahrani ve Matthew W. Stolper, “Protoliterate Susa”, *The Royal City of Susa: Ancient Near Eastern Treasures in the Louvre*. New York 1992, s. 52, şek. 28; William J. Hamblin, *Warfare in the Ancient Near East to 1600 BC: Holy Warriors at the Dawn of History*, London 2006, s. 38-39.

Eski Mezopotamya’da kent devletlerinin gelişmesiyle birlikte toplumdaki aristokratlar ve rahipler önemli bir güç odağına dönüşmüştür. Toplumun üst sınıfının imparatorluk topraklarını genişletmek veya korumak adına hükümdara vermiş olduğu askeri destek, aynı zamanda ilahi bir savaş ideolojisinin gelişimini zorunlu kılmıştır. Bu ideolojinin kurgulanması için kullanılan silah, savaş ve av sahneleri sembolik bir anlam kazanmaya başlamıştır.⁴

İÖ III. bin yıl sonlarında Mezopotamya’da hüküm süren Akad kralları çağdaş rakiplerine karşı kendilerini “büyük savaşçılar” olarak tanıtmışlardır. Akad Devletinin kurucu kralı Sargon ve torunu Naram-Sin dönemlerinde bu ideolojik yaklaşımın doruk noktasına ulaştığı görülmektedir. Naram-Sin stelinde, elinde tuttuğu yay ve mızrakla betimlenen Akad kralı, sahnedeki diğer figürlerden neredeyse iki kat büyük yapılmış ve böylece ayakları altındaki düşmanlarının acizliği de vurgulanmıştır. Akad kralının zafer steli, kendisinden sonra Mezopotamya’da kurulacak olan Asur sanatına da ilham vermiş olmalıdır.

İÖ II. bin yıl başlarına gelindiğinde ise Asur yazıtlarında bir lanetleme biçimi olarak “silahları kırmak” ibaresiyle karşılaşılmaktadır. Asur kralı I. Samsi-Adad, yaklaşık olarak İÖ 1800’lere tarihlenen yazıtında -her kim bu yazıtı kötü davranacak olursa “*Tanrıça İştar, hanımım, egemenliğini söndürsün, silahlarını kırsın, erkekliğini yok etsin ve onu düşmanlarına teslim etsin*” cümlesiyle ifade etmektedir.⁵ İÖ II. bin yılın sonlarında Orta Asur kralı Tukulti-Ninurta ve yaklaşık İÖ 680-669 yıllarında hüküm sürdüğü bilinen Yeni Asur kralı Asur-haddan da yazıtlarında benzer bir terminoloji kullanmıştır.⁶ Asur-haddan yazıtında, tanrıça İştar’ın düşman ordusunun “yaylarını kırdığını” ve güçlü (sıkı) savaş saflarını dağıttığını anlatmaktadır. Burada kullanılan “yayların (silahların) kırılması” ifadesiyle, Asur kralı düşmanın askeri gücünü yok ettiğini ilan etmiştir.⁷

İran’daki Anubanini kabartması ile I. Dareios’un Bisutun (Behistun) anıtı üzerindeki kral betimlemeleri, benzer bir konu ve kompozisyona sahiptir. Her iki kralın silahlı vaziyette betimlenmesi, askeri zaferleri ile birlikte krali güçlerinin büyüklüğünü ima etmektedir.

⁴ W. J. Hamblin, a.g.m., s. 37-38.

⁵ RIMA 1 A.0.39.2.1 99-135.

⁶ RIMA 1 A.0.78.13, 56-65, A.0.78.11, 74-81; RINAP 4 no. 1, i 74.

⁷ Nahum M. Waldman, “The Breaking of the Bow”, *The Jewish Quarterly Review*, V. 69, No 2, 1978, s. 82.

İÖ II. bin yıl Mısır sanatında görülen yaylar da olasılıkla firavunun gücünü, yayların menzil uzunluğu ise hâkimiyet alanını temsil ediyordu.⁸ Tahta geçen yeni firavunun taç giyme seremonisinde dört ana yöne fırlatılan oklar, bu sembolik yaklaşımı daha net bir şekilde ortaya koymaktadır.⁹

İÖ II. bin yıl sonlarından itibaren silahların sembolik kullanımı, Yeni Asur Devri sanatına da yansımış hem tanrı hem de kral figürleri ellerinde yay tutar vaziyette betimlenmiştir.¹⁰ Asur kralları aslan avı sahnelerinde yay ve mızrak kullanırken görülmektedir. Antik Yunan yazarlarının aktarımlarında, Pers askerlerinin de savaşlarda çoğunlukla yay ve mızrak kullandıkları anlaşılmaktadır.¹¹ Persler yay ve mızrak dışında elbette başka silahlarla da savaşmıştır.¹² Fakat bu başlık altında, Yakın Doğu sanatındaki silah sahneleri esas alındığı için bu örneklerle yer verilmemiştir.

Persler yakın çevrelerinin kültürel ve ideolojik mirasını hem yazıt hem de görsel sanatlarında sürdürerek zaten aşına oldukları sembolik unsurları kendi sanat eserleri üzerine yansıtmaktan çekinmemişlerdir.

2. Savaş Sahneleri

Perslerin İran'daki anıtsal krali yapıları üzerinde yer alan kabartmalarda şiddetli savaş sahneleriyle karşılaşmıyoruz. Bununla birlikte bu tip sahneler daha çok mühürler, bullalar, mezar resimleri ve lahitler üzerinde görülmektedir. Garrison ve Root'un yaptığı bir çalışmaya göre; Persepolis'te ele geçen bulla ve mühürlerin üzerinde okçu figürlerinin görüldüğü sahneler, söz konusu (okunabilen) eserler grubunun yaklaşık yüzde onluk bir kısmını oluşturmaktadır.¹³ İmparatorluk başkentlerinden biri olan Persepolis'te durum böyleyken,

⁸ Othmar Keel, "Der Bogen als Herrschaftssymbol: Einige unveröffentlichte Skarabäen aus Ägypten und Israel zum Thema 'Jagd und Krieg'", *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins*, Bd. 93, 1977, s. 166, 169.

⁹ Richard H. Wilkinson, "The Representation of the Bow in the Art of Egypt and the Ancient Near East" *Journal of Ancient Near Eastern Studies*, No. 20, 1991, s. 83.

¹⁰ J. Malcolm Russell, "The Program of the Palace of Assurnasirpal II at Nimrud: Issues in the Research and Presentation of Assyrian Art", *American Journal of Archaeology*, V. 102, No 4, 1998, s. 686.

¹¹ Hdt. VII. 55; Xen. *Anab.* I. 8. 8.

¹² Bkz. S. Aslan-S. Özkan, "Pers Ordusunda Kullanılan Silahlar Üzerine Bir İnceleme", *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, No 7, 2021, s. 165-198.

¹³ Mark B. Garrison-M. Cool Root, *Seals on the Persepolis Fortification Tablets Volume I: Images of Heroic Encounter*, Chicago 2001, s. 43.

özellikle imparatorluğun batısında kalan bölgelerde ele geçen mühürlerdeki domuz avı sahneleri daha popülerdir.¹⁴

Silah ve savaş sahneleri, imparatorluk ideolojisinin sanat yoluyla ilanını sağlayan bir propaganda aracıdır. Özellikle sikkeler ve mühürler üzerinde görülen sahnelerin hedef kitlesi Pers asilleri olmalıdır. Çünkü askeri tecrübesi olan asillerin çoğu, muhtemelen Pers askerlerin kullandığı silahlara aşinaydı. Dolayısıyla bu sahneler aracılığıyla ortak bir askeri kültüre dâhil edilmeleri, imparatorluğa olan bağlılıklarını daha da güçlendirecekti. Hedef kitlenin aynı zamanda yönetici sınıfta yer alan asiller olması, sanatta gözetilen amacın Pers egemenliğinin kabulünü iknadan ziyade, imparatorluk dâhilinde bulunmanın getireceği yararları hatırlatma yönünde şekillendiğini göstermektedir.¹⁵ Pers askerleriyle karşı karşıya gelen ve imparatorluk topraklarına katılan halklar açısından baktığımızda, bu tip sahneler Perslerin askeri üstünlüğünün hatırlanması veya olası isyan hareketlerinden kaçınılması konusunda uyarı niteliği taşıyor olmalıdır. Dusinberre, Anadolu'daki yerel yöneticilerin Pers kültürünü benimseyerek Pers soyluları içerisinde yer alma çabasını, öncelikli bir kimlik edinme amacına bağlamaktadır.¹⁶ Dolayısıyla yerel halk için de Pers ordusuna hizmet etmek, aslında bir nevi Pers kimliğine sahip olmak anlamı taşıyor olmalıdır.

3. Av Sahneleri

Savaş sahnelerinin yanı sıra av sahnelerinde görülen yay ve mızrak gibi silahlar, sembolik açıdan aynı amaca hizmet eder.¹⁷ Eski Yakın Doğu sanatında Perslerden çok daha eski bir tarihsel geçmişe sahip olan av sahneleri, özellikle Yeni Asur krallarının aslan avı kabartmalarında ön plana çıkmaktadır.¹⁸ Pers mühürleri üzerindeki av sahneleri de Asur sanatından ilham almış olmalıdır.¹⁹ Fakat İran'daki saray yapılarını süsleyen betimlemelerde av sahnelerine de pek fazla yer verilmemiştir. Bununla birlikte, bu tip sahneler daha çok Pers

¹⁴ Mark B. Garrison, "Notes on a Boar Hunt (PFS 2323)", *Bulletin of the Institute of Classical Studies*, V. 54, No 2, 2011, s. 17.

¹⁵ Elspeth R. M. Dusinberre, *Empire, Authority, and Autonomy in Achaemenid Anatolia*, Cambridge 2013, s. 259.

¹⁶ E. Dusinberre, *a.g.e.*, s. 259.

¹⁷ O. Keel, a.g.m., s. 141; Cindy L. Nimchuk, "The 'Archers' of Darius: Coinage or Tokens of Royal Esteem?", *Ars Orientalis*, V. 32, 2002, s. 65; Maria Brosius, "Pax persica: Königliche Ideologie und Kriegführung in Achämenidenreich", *Krieg- Gesellschaft-Institutionen: Beiträge zu einer vergleichenden Kriegsgeschichte*, Berlin 2005, s. 137.

¹⁸ Bkz. Pauline Albenda, "Ashurnasirpal II Lion Hunt Relief BM 124534." *Journal of Near Eastern Studies*, 31, 3, 1972, s. 167-178; Thomas T. Allsen, *The Royal Hunt in Eurasian History*, Philadelphia 2006.

¹⁹ M. Cool Root "The Persian Archer at Persepolis: Aspects of Chronology, Style and Symbolism" *Revue des Études Anciennes*, 1989, V. 91, No 1-2, s. 41.

İmparatorluğu'nun batısında, özellikle Anadolu'dan ele geçen mühürler ve Çanakkale Çan Lahti gibi Pers giyimli figürlerin betimlendiği eserler üzerinde görülmektedir.²⁰ Root'a göre, I. Dareios'un Nakş-i Rüstem kaya mezarının ön cephesinde yer alan betimlemesi, kralın hem bir savaşçı hem de bir avcı olarak maharetlerini göstermektedir.²¹ Soylu savaşçı veya avcılar genellikle iyi at binen, savaş arabası kullanan kişilerden oluşmaktadır. Her ikisi için de cesaretin yanı sıra fiziksel güç ve baskı altındayken bile hızlı karar verebilme gibi yeteneklerin gelişmiş olması gerekir. Antik Yunan kaynakları da Perslerin bu yetenekleri geliştirmek ve savaşa hazırlanmak için avlandıklarından söz etmektedir.²² Anadolu'daki mezar anıtları ve mühürler üzerinde görülen av ve savaş sahneleri, Pers kralının "imparatorluk koruyucusu" rolünü de vurgulamaktadır. Bu krali figür, özellikle kompozit (bileşik hayvanlar) yaratıklarla mücadele sahnelerinin betimlendiği mühürler üzerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır.²³ Persepolis'teki Dareios sarayını süsleyen bir kabartmada, kompozit (aslan başlı-boğa gövdeli) bir yaratıkla mücadele eden krali figür, elindeki küçük hançerle betimlenmiştir.²⁴

Yakın Doğu imparatorluklarının birçoğunda görülen "hayvanların efendisi" imajı, Pers mühür sanatında da sık sık kullanılmıştır. Root'a göre, Pers kralları genişleyen imparatorluk topraklarını korumak ve hâkimiyeti altındaki halkları baskı altında tutmak için bu imajdan yararlanmışlardır.²⁵

Antik Yunan yazarları sık sık Pers *paradeisos*'larından (park/bahçe) ve soyluların buradaki av gezilerinden bahseder. İmparatorluğun önemli merkezlerindeki *paradeisos*'ların çoğunun kazısı yapılmıştır.²⁶ Bu alanlarda düzenlenen av faaliyetleri de kraliyet ideolojisindeki "hayvanların efendisi" imajıyla yakından ilişkilidir. Örneğin, Genç Kyros'un avlanmaktan zevk aldığı ve atlarına egzersiz yaptırmak için av partileri düzenlediği

²⁰ Bkz. John Ma, "Mysians on the Çan Sarcophagus? Ethnicity and Domination in Achaemenid Military Art." *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 57, 3, 2008, s. 243-254.

²¹ M. Cool Root, *The King and Kingship in Achaemenid Art: Essays on the Creation of an Iconography of Empire*, Leiden 1979, s. 164.

²² Xen. Cyr. I. 2. 10; Str. XV. 3. 18.

²³ Richard P. Bonfiglio, "Archer Imagery in Zechariah 9:11-17 in Light of Achaemenid Iconography", *Journal of Biblical Literature* 131, 3, 2012, s. 519.

²⁴ Erich F. Schmidt, *Persepolis I: Structures, Reliefs, Inscriptions*, Chicago 1953, Lev., 144-146.

²⁵ M. Cool Root, "The Persian Archer at Persepolis: Aspects of Chronology, Style and Symbolism", *Revue des Études Anciennes*, 91, 1-2, 1989, s. 41.

²⁶ Amelie Kuhrt, *The Persian Empire: A Corpus of Sources from the Achaemenid Period*, London 2007, s. 89, fig. 3. 5, s. 404, fig. 9. 5; E. Dusinberre, a.g.e., s. 54-56.

bilinmektedir.²⁷ Krallar veya üst düzey yöneticiler tarafından kurulan, bakım ve koruması devlet eliyle üstlenilen bahçeler, Yakın Doğu'da karşılaşılan eski geleneklerden biridir. Persler kralları da kurdukları *paradeisoslar*'la bu geleneksel yaklaşımı sürdürmüş olmalıdır.²⁸ İmparatorluk topraklarının dört bir yanından getirilen bitki ve hayvanların yer aldığı, etrafı duvarlarla çevrili *paradeisos*'lar, sınırları Pers kralı tarafından belirlenen çok uluslu imparatorluk yapısının küçük bir modelini çizmektedir.²⁹ Başka bir deyişle, *paradeisos*'lar aracılığıyla kralın düzenleyici, koruyucu ve sınırlandırıcı kimliği bir kez daha göz önüne serilmiştir.

Avlanmak hem mekânsal hem de ideolojik olarak Pers *paradeisos*'ları ile yakından ilişkilidir. Fakat avlanmaya dair kullanılan sembolizm sadece sanat eserleriyle sınırlı kalmamıştır. Persler de dâhil olmak üzere Yakın Doğu'da kurulan pek çok uygarlıkta, kral ve soyluların düzenlediği kraliyet avlarına bizzat katıldıkları bilinmektedir.³⁰ Aslında bu geziler aracılığıyla sembolik bir güç gösterisi de sergilenmiştir. Saray protokolü tarafından yönetilen av gezileri aynı zamanda saraydaki hiyerarşik yapının korunmasına da hizmet etmektedir. Pers kralı I. Artakserkses, kraliyet avında kendisine saldıran aslanı öldüren ve mevcut protokolü çiğneyen Pers soylusu Megabyzos'u cezalandırmıştır.³¹ Megabyzos, kralın öncelikli atış hakkı kuralını çiğnemesi ve hiyerarşik düzene aykırı davranışı nedeniyle ceza almıştır. Krali av gezileri hem soylular arasındaki bağların güçlenmesi hem de savaşlarda kullanılan atların hazır tutulması gibi daha pratik amaçlara da hizmet etmektedir.

²⁷ Xen. *Anab.* I. 2. 8, I. 9. 6.

²⁸ Kuhrt, *a.g.e.*, s. 16, s. 41, s. 43-47.

²⁹ Mirko Novak, "The Artificial Paradise: Programme and Ideology of Royal Gardens", *Sex and Gender in the Ancient Near East, Proceedings of the 47th Rencontre Assyriologique Internationale, Helsinki, July 2-6, 2001*, Helsinki 2002, s. 452.

³⁰ Bkz. Allsen, *a.g.e.*, s.48.

³¹ FGrH 688 F. 14.

Sonuç

Eski Yakın Doğu sanatının ana temaları arasında dini sahnelerin yanı sıra silah, savaş ve av sahneleri yaygın olarak görülmektedir. Sahnelerde işlenen konular aracılığıyla toplumun farklı kesimleri üzerinde yaratılan psikolojik etki, bir tür yönetme biçimine dönüşmüştür. Görsel amaçlar dışında sanat, siyasi otoritenin hizmet aracı olarak programlanmıştır. Eskiçağ toplumlarının büyük bir kısmının okuma-yazma bilmemesi belki de ideolojik veya siyasi mesajların farklı yollarla iletilmesini zorunlu kılmıştır. Bu yüzden evrensel sanat dili, zaman içerisinde kralların emirleriyle şekillenip, bir tür propaganda aracı haline dönüşmüş olmalıdır. Sanatta uygulanan propaganda, yabancı halklara boyun eğdirmenin yanı sıra krallık içerisinde gelişebilecek siyasi entrikalara karşı sadık bir halk kitlesi oluşturmayı da hedeflemektedir.

Sanat ve siyasetin güçlü etkileşimi Perslerin dikkatinden kaçmamıştır. Ancak, Eski Yakın Doğu sanatındaki bazı ideolojik sembolleri kullanmalarına rağmen, Pers imparatorluk sanatında, gönüllü olarak boyun eğme ve imparatorluk dâhilinde yer alma fikrinin ön planda tutulduğu görülmektedir. Persler olasılıkla ele geçirdikleri uygarlıkları yok etmek yerine kendi kültürlerine uygun bir yaşam biçimi şekillendirmeye çalışmıştır.

Kaynaklar

ALBENDA, P., “Ashurnasirpal II Lion Hunt Relief BM 124534” *Journal of Near Eastern Studies*, 31, 3, 1972, s. 167-178.

ALLSEN, T., T., *The Royal Hunt in Eurasian History*, Philadelphia 2006.

ASLAN, S., ve ÖZKAN S., “Pers Ordusunda Kullanılan Silahlar Üzerine Bir İnceleme”, *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, No 7, 2021, s. 165-198.

BONFIGLIO, R., P., “Archer Imagery in Zechariah 9:11-17 in Light of Achaemenid Iconography”, *Journal of Biblical Literature* 131, 3, 2012, s. 507-527.

BROSİUS, M., “Pax persica: Königliche Ideologie und Kriegführung in Achmenidenreich”, *Krieg-Gesellschaft-Institutionen: Beiträge zu einer vergleichenden Kriegsgeschichte*, Berlin 2005, s. 135-161.

CARTER, E., PİTTMAN, H., BENOİT, A., BAHRANİ, Z., STOLPER, M. W., *The Royal City of Susa: Ancient Near Eastern Treasures in the Louvre*, New York 1992.

COLLON, D., “Hunting and Shooting”, *Anatolian Studies*, C. 33, 1983, s. 51-56.

COOL, M., C., “The Persian Archer at Persepolis: Aspects of Chronology, Style and Symbolism” *Revue des Études Anciennes*, V. 91, No 1-2, 1989, s. 33-50.

DUSİNBERRE, E., R., M., *Empire, Authority, and Autonomy in Achaemenid Anatolia*, Cambridge 2013.

FRANKS, H., M., “Hunting the Eschata: An Imagined Persian Empire on the Lekythos of Xenophantos” *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, 78, 4, 2009, s. 455-480.

GARRİSON, M., B., “Notes on a Boar Hunt (PFS 2323)”, *Bulletin of the Institute of Classical Studies*, V. 54, No 2, 2011, s. 17-20.

GARRİSON, M., B., ve ROOT, M., C., *Seals on the Persepolis Fortification Tablets Volume I: Images of Heroic Encounter*, Chicago 2001.

HAMBLIN, W. J., *Warfare in the Ancient Near East to 1600 BC: Holy Warriors at the Dawn of History*, London 2006.

KEEL, O., “Der Bogen als Herrschaftssymbol: Einige unveröffentlichte Skarabäen aus Ägypten und Israel zum Thema ‘Jagd und Krieg’”, *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins*, Bd. 93, 1977, s. 141-177.

KUHRT, A., *The Persian Empire: A Corpus of Sources from the Achaemenid Period*, London 2007.

MA, J., “Mysians on the Çan Sarcophagus? Ethnicity and Domination in Achaemenid Military Art” *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, V. 57, No 3, 2008, s. 243-254.

NİMCHUK, C., L., “The ‘Archers’ of Darius: Coinage or Tokens of Royal Esteem?”, *Ars Orientalis*, V. 32, 2002, s. 55-79.

NOVAK, M., “The Artificial Paradise: Programme and Ideology of Royal Gardens”, *Sex and Gender in the Ancient Near East, Proceedings of the 47th Rencontre Assyriologique Internationale, Helsinki July 2-6, 2001*, Helsinki 2002, s. 443-460.

ROOT, M., C., “Defining the Divine in Achaemenid Persian Kingship: The View from Bisitun”, *Every Inch a King: Comparative Studies on Kings and Kingship in the Ancient and Medieval Worlds*, Leiden 2013, s. 23-65.

ROOT, M., C., “The Persian Archer at Persepolis: Aspects of Chronology, Style and Symbolism”, *Revue des Études Anciennes*, V. 91, No 1-2, 1989, s. 35-50.

ROOT, M., C., *The King and Kingship in Achaemenid Art: Essays on the Creation of an Iconography of Empire*, Leiden 1979.

RUSSELL, J., M., “The Program of the Palace of Assurnasirpal II at Nimrud: Issues in the Research and Presentation of Assyrian Art”, *American Journal of Archaeology*, V. 102, No 4, 1998, s. 655-715.

SCHMİDT, E., F., *Persepolis I: Structures, Reliefs, Inscriptions*, Chicago 1953.

WALDMAN, N., M., “The Breaking of the Bow”, *The Jewish Quarterly Review*, V. 69, No 2, 1978, s. 82-88.

WILKINSON, R., H., “The Representation of the Bow in the Art of Egypt and the Ancient Near East” *Journal of Ancient Near Eastern Studies*, V. 20, 1991, s. 83-99.

Kısaltmalar

FGrH., Jacoby, F., *Die Fragmente der griechischen Historiker Kommentar*, Leiden 1923.

Hdt., Herodotos, *Historiai*, (Çev. A. D. Godley), Cambridge 1920.

RIMA 1: Grayson, A. K., *Assyrian Rule of the Third and Second Millennia BC (to 1115 BC)*, (*Royal Inscriptions of Mesopotamia: Assyrian Periods, 1*), Toronto 1987.

RINAP 4: Leichty, E., *The Royal Inscriptions of Asarhaddon, King of Assyria (680-669 BC)*. (*The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period, RINAP 4*), Winona Lake 2011.

Str., Strabon, *Geographica*, (Çev. H. L. Jones), London 1929.

Xen., *Anab.*, Xenophon, *Anabasis*, (Çev. T. Gökçöl), İstanbul 1984.

Xen., *Cyr.*, Xenophon, *Kyrou Paideia*, (Çev. W. Miller), London 1960.